

Genişletilmiş Özet

Gençlik ve sosyalleşme mekanları: Alkol kullanan üniversite öğrencilerinde riskli alkol kullanımını açıklamada sosyal onay ihtiyacı ve içme nedenleri üzerine bir alan çalışması

Giriş

Üniversite yılları, gençlerin sosyal çevrelerinde alkolü deneyimledikleri bir dönemdir. Temel sorun ise gençlerin içme alışkanlıklarının sosyalleşme ile birlikte entegre olmasıdır. Riskli alkol kullanımı, alkol bağımlılığı kriterlerini karşılamayan içme sıklığıyla bağlantılı olan, davranış değişikliğine ve olumsuz sonuçlara yol açan bir içme modelidir. Genç yetişkinlerin riskli alkol kullanımı açısından dezavantajlı olduğu, özellikle üniversite öğrencilerinde alkol kullanım bozukluğunun %20 olduğu tahmin edilmektedir. Güncel bir çalışmada Türkiye’de üniversite öğrencilerinde riskli alkol kullanımının erkeklerde %18,8, kadınlarda %8,2 olduğu bildirilmiştir.

Üniversite yıllarında birçok genç, sosyal onay ihtiyacını karşılamak için gruplara entegre olma eğilimindedir. Bir genç, bir akran grubunda kabul görmek istiyorsa, grubun istediği miktarda, türde, sıklıkta içebilir veya sosyal çevresinin alkol bağımlılığı onun içme biçimini etkileyebilir.

İçme motivasyonları, alkol kullanımına ilişkin temel psikolojik ve sosyal motivasyonları veya içme nedenlerini ifade eder. Cooper’ın önerdiği dört faktörlü modelde sosyal, uyum, etkiyi artırma ve başetme amaçlı içsel ve dışsal içme motivasyonları bulunur.

Üniversite öğrencilerinin alkol kullanımında mekanlar çok etkilidir. Küçükpark, kampüsün yakınında yer alan gençlerin sosyalleştiği, gündelik hayatını geçirdiği ve alkol tükettiği bir bölgedir. Bu bağlamda, Küçükpark’ta saha çalışması yapılması önem arz etmektedir.

Üniversite öğrencilerinin riskli alkol kullanımlarının ardındaki nedenleri ortaya çıkarmak, içme motivasyonlarını incelemek ve bu ilişkiyi arkadaşlık ortamı bağlamında ‘sosyal onay ihtiyacı’ boyutunda değerlendirmek büyük önem taşımaktadır. Odağıımız, üniversite gençliğinin alkol kullanım örüntüsünün sosyal bir bağlamda nasıl riskli alkol kullanımına dönüştüğünü anlamaktır. Bu kapsamda çalışmanın amacı, alkol kullanan üniversite öğrencilerinde riskli alkol kullanımını açıklayan faktörleri incelemek, sosyal onay ihtiyacı ve içme nedenlerinin rolünü değerlendirmektir.

Yöntem

Araştırmanın örneklemini, bir devlet üniversitesinde okuyan 18-30 yaş aralığındaki alkol kullanan öğrencilerden oluşmaktadır. Çalışma, 2024 yılının Mayıs-Temmuz döneminde saha araştırması olarak Ege Üniversitesi kampüsündeki sosyalleşme mekanları ile kampüsün yanında bulunan gençlerin yoğun olarak gittikleri “Küçükpark”ta yapıldı. Örnekleme ulaşmada tesadüfi örneklem metodu uygulandı ve cinsiyet faktörü kontrol altına alındı. Uygulamada alkol birimlerinin hesaplanması için standart içki afişi tasarlandı. Bilgilendirilmiş onam formunu inceleyip çalışmaya katılmayı kabul edenler QR kod ile Google anket formuna yönlendirildi. Alanda 442 öğrenciye ulaşıldı, 429’u değerlendirildi. Araştırmada demografik veri formu, Bağımlılık Profil İndeksi Risk Tarama Alkol (BAPİRT) ölçeği, İçme Nedenleri Ölçeği ve Sosyal Onay İhtiyacı Ölçeği kullanıldı.

İstatistiksel analizler için SPSS 25 programında frekans, Pearson ki-kare, bağımsız örneklem t testi, ANOVA ve korelasyon testleri kullanıldı. BAPİRT-A ölçeğine göre yüksek riskli olan ve olmayanlar belirlenerek riskli alkol kullanımını açıklamada ikili lojistik regresyon testi (enter metodu) yapıldı.

Bulgular

Araştırmada değerlendirilen 210 erkeğin ve 219 kadının yaş ortalaması 22.26 ± 1.97 ’ydi. Erkeklerde haftalık ve günlük kullanım, kız öğrencilerde ise aylık kullanım öne çıktı. Riskli alkol kullanımını gösteren BAPİRT-A puanları erkeklerde daha yüksekti.

Cinsiyete göre alkol içme nedenleri benzerdi. Arkadaşlarında ya da partnerinde alkol bağımlılığı olanların içme nedenlerinin tüm boyutları yüksekti. Alkolü yalnız kullanmayı tercih edenlerde etkiyi artırma amaçlı kullanım ve sorunlarla baş etmek için kullanım; alkolü arkadaşlarıyla birlikte kullananlarda sosyal amaçlı kullanım daha yüksekti. Enerji içeceğini alkol ile birlikte tüketenlerde etkiyi artırma, sorunlarla baş etme ve sosyal amaçlı kullanım; yeni bir alkol türünü arkadaşlarıyla birlikte deneyenlerde çevreye uyma amaçlı kullanım yüksekti. Aile ve akrabalarda alkol bağımlılığı tanısı ile çevreye uyma ve sosyal amaçlı kullanım arasında ilişki bulundu.

Riskli alkol kullanımı ile içme nedenlerinin tüm alt boyutlarında ilişki vardı. Riskli alkol kullanımı ile sosyal onay alma ihtiyacı ve alt boyutlarında ilişki saptanmadı. Alkol içme nedenlerinden sadece “çevreye uyma” alt boyutu ile sosyal onay ihtiyacının ve alt boyutları olan başkalarının yargılarına duyarlılık, sosyal geri çekilme, olumlu izlenim bırakma arasında ilişki bulundu. BAPİRT-A sonuçlarına göre kategorik bir değerlendirme yapıldığında öğrencilerin %46,8’i yüksek risk grubunda saptandı. Riskli alkol kullanımını açıklayan faktörler olarak erkek olma, düzenli sigara kullanımı, bir haftada sigara kullanılan gün sayısı, günlük sigara adedi, arkadaş ortamında daha fazla sigara kullanımı, haftada 1-7 kez alkol kullanma, enerji içeceğini alkolle birlikte karıştırma, alkolü yalnızken tüketme,

arkadaşlarda ya da partnerde alkol bağımlılığı bulundu. Ailesel faktörler incelendiğinde aile ortamında alkol kullanmanın, aile ve akrabalarla alkol bağımlılığının varlığının riski arttırdığı görüldü.

Tartışma

Alkol kullanan üniversite öğrencilerine yapılan bu saha çalışmasında sigara kullanım özellikleri, alkol kullanım sıklığı, alkolü yalnızken tüketme, aile ortamında alkol kullanımı, ailede-arkadaşlarda alkol bağımlılığı riskli alkol kullanımını artıran faktörler olarak öne çıktı. Öğrencilerin alkol içme motivasyonlarını oluşturan etkiyi artırma, baş etme, uyum ve sosyal riskli alkol kullanımında belirleyiciydi. Literatürde sosyal amaçlı kullanımın problemli alkol kullanımına yol açmadığı, uyumun ise alkolle ilgili sorunlara işaret ettiği görülür. Etkiyi artırma ve başetme ise daha ağır içme ve alkol kullanım problemi ile ilişkilidir.

Sosyal onay ihtiyacının riskli alkol kullanımı ile ilişkisi bulunmazken, içme nedenlerinde çevreye uyma ile ilişkisinin bulunması, arkadaş ortamlarının ne kadar etkili olabileceğinin kanıtıdır. Araştırmamız, sosyal onay ihtiyacı duyan gençlerin içme davranışının akran baskısı ve bir gruba ait olma amaçlı olarak uyum sağlamayı seçtiğini ortaya koydu. Bu bağlamda, “içki arkadaşları”, yani bireyin içme davranışını artıran, güçlü etkileri olabilecek kişiler kavramıyla karşılaşırız.

Araştırmamızda erkek öğrencilerin kızlara göre riskli alkol kullanımlarının yüksekliği, üniversite öğrencilerine yönelik yapılan çalışmalarla benzerdi. Sosyokültürel perspektif, geleneksel eril normlar, erkeklerin alkol kullanımını destekleyen ve aşırı alkol tüketimine vurgu yapan bir rol oynayabilir.

Araştırmamızda haftalık alkol kullanımı ve yalnızken alkol kullanımı, riskli alkol kullanımını açıklayan unsurlardı. Ayrıca alkolü yalnız tüketenlerde etkiyi artırma ve başetme amaçlı alkol kullanımının yüksek olması, içme gerekçelerinin bireysel ve psikolojik faktörler temelinde beslendiğini göstermekteydi. Çalışmamızda enerji içeceğinin alkol ile birlikte tüketiminin %40 olduğu ve riskli alkol kullanımını yaklaşık 2 kat artırdığı ortaya kondu. Literatürde alkol ve enerji içeceğini birlikte kullanmada arkadaş ortamının teşvik edici etkisine vurgu yapılmıştır. Öğrencilerin arkadaşlarındaki veya partnerlerindeki alkol bağımlılığının riski 3 kat artırdığı görüldü. Üniversite öğrencilerinin yakın sosyal ağıları ağır içicilerden oluştuğunda, bireysel alkol tüketimlerinin daha yüksek olduğu kanıtlanmıştır. Ayrıca ailede ve akrabalarla alkol bağımlılığının riskli alkol kullanımını 2.19 kat artırdığı ve bu aşamada alkol bağımlılığının ailelerdeki aktarımının genetik ve çevresel faktörler temelinde düşünülmesi gerektiği ortaya konmuştur. Özellikle de riskin kız ve erkek çocuklara aktarımının benzer olduğuna dikkat çekilmektedir.

Sonuç olarak, üniversite yaşamında alkol sosyalleşmenin bir parçası haline de gelebilmektedir. Sosyalleşme ortamı arayan birey, alkolün kullanıldığı grupların isteklerine yanıt vererek grup etkisine girebilir. Özellikle gençler, kendilerini gruplara kabul ettirme ve sosyal onay ihtiyacını karşılama çabası içine girerek uyum sağlamayı seçip alkol tüketme eğilimi gösterebilir; fakat bu durum riskli alkol kullanım düzeyine varmamaktadır. Ayrıca, üniversite döneminde yalnızken alkol tüketiminin ve haftanın günlerine yayılan bir alkol kullanım şeklinin, alkol bağımlısı arkadaşlara ve partnere sahip olmanın riskli alkol kullanımı açısından önemli belirteçler olduğu bir gerçektir.